

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ՀԱՅԵՐԻ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՏՆԻ ԱՆՁՆԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆՑ ԴԻՄՈՒՄԸ Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԻՍՈՐՆՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ

Հայկական դատի ֆրանսացի բարեկամները հետևյալ կարգի հանձնած են Չորս Մեծերու Աբտաֆին Գործոց Նախարարներուն.

մեն համոզումի պատկանող ստորագիր Ֆրանսացիներ՝ Միացյալ Ազգերու ներկայացուցիչներուն անհետաձգելի կոչ մը կուղղեն, պահանջելու համար, որ այժմ, երբ խաղաղության դաշնագիրները հասարակաց հաղթանակին հոգեկան և քաղաքական հետևանքները պիտի նվիրագործեն, Հայ ազգին դարավոր իրավունքները անդամ մը ևս չզոհվին:

Թուրքիո հայ բնակչության մեկ մեծ մասին տարագրությամբ ու ջարդովն է որ սկսան, 1895-ին 1922, այն հրեշալիքի ունակությունները, որոնց ահափորությունը նվրդապան, իր վարդին, կրցավ չափել հիսուսական գրավման ընթացքին: Այն պահուն, երբ ազատ ժողովուրդները վերջապես կուզեն իրավունքի և Արդարության թագավորությունը հիմնել, անհրաժեշտ է եվրոպական հողին շահամանափակել՝ ամենուն վողմե սպասված դարմանման գործը, այլ Միացյալ Ազգերու պատվին համար իսկ, անոր ուժը տարածել նաև բարբարոսության առաջին զոհին վրա ևս— Հայ ժողովուրդին վրա:

Մենք հոս կողեկողենք Քեմալստաններու, Կլաուսթոններու, Վիլսոններու հիշատակը, որոնց անդրդիրմյան ձայնը չէ դադարած իրավունքը պահանջելն, որովհետև վարկյանի դիվանագիտական և տնտեսական ջահերը կթվի թե կուզեն զայն լուծության դատապարտել: Հայ ժողովուրդը կենդանի իրականություն մըն է և ոչ թե—ինչպես շատ դուրին պատճառաբանություններ հասկցնել կթվին—հնազանդական հիշատակ մը: Հայկական Հանրապետության հողին վրա, ինչպես

Ֆրանսայի և Ամերիկայի մեջ, իր զավակները, ինչպես նույնը ըրին 1914-ին, միևնույն թռիչքով շարվեցան Ազատության դրոշակներուն տակ:

Չէ՛ կարելի մոռնալ նախորդ պատերազմի ատեն Հայ ժողովուրդին եղած հանդիսավոր խոստումները, որոնք հետո, կողանի խորհրդածողովին, ամբողջովին ոտքի տակ առնվեցան. կրդմնագրովույն, որ ավաղ, իր հեղինակներուն բախտավորություն չբերավ երբեք:

Հոս հարցը միջազգային բարոյականի մասին է, որուն լուծումը կընա գալիք դարերուն քննաչափ ծառայել, դատելու համար դիվանագիտական գործը, որուն այժմ ձեռնարկված է: Ներելի չէ, իրավագիտական այսքան բացահայտ կետի մը վրա, վարկյանի դիվանագիտական «լիմայի» համաձայն զուտ պատեհապաշտ դիրք գրավել, որովհետև իրավունքը ո՛չ ժամանցումի կենթարկվի, ո՛չ ալ չքանա:

Հայ ժողովուրդը կպահանջե պարզապես իրեն տրված քաջալերությանց նվիրագործումը, իրեն կալած խոստումներուն գործադրությունը, խոստումներ և քաջալերություններ, որոնց հավատաց ատենով վստահություն մը, որ 1915—1920-ի ջարդերու ատեն, կազմակերպված Գերմանիո մեղսակցությամբ, իրեն արժեց իր մեկ միլիոնի ավելի զավակներուն կորուստը: Դառն պիտի ըլլա, որ այսպիսի զոհողություն մը այսօր պատրվակ ծառայե հանձնառությանց վերջնական բռնաբարման:

Թող ներքի մեզի ավելցնել.— ներկա հայտարարությունը ստորագրողները թուրք ցեղին դեմ ոչ մեկ սկզբուն-

քային թշնամություն կանուցանեն: Մեր կարծիքով թուրք ժողովուրդը Հայկական հարցին արդար լուծմանը մեջ ամեն շահ տանի Այն ատեն միայն, երբ պիտի մարի մրցակցության վառարան մը, որ միշտ կսպառնա Մերձավոր Արևելքի մեջ հրդեհը բռնկեցնել, այս շրջանի մեջ վերջապես պիտի հաստատվի իրական խաղաղություն մը, գրավականը ցեղերու հաշտության:

Ասորը համար, քաղաքական կամ կրոնական կարծիքն անկախաբար, պարկեշտ և գործնական լուծում մը միայն կա — Երևանի Հայկական Հանրապետության միացնել թուրքերեն տիրապետված Հայկական հայրենական ժառանգության գոնե մեկ մասը, այսինքն նախագահ Վիլսոնի իրավաբարական վճռով սահմանված շրջանները, որպեսզի Հայկական Պետության մաս կազմեն:

Ջորավար էտուար Պրեմոն, հրամանատար Դեր-Կոմս Պրեմոն տ Աճի, Ալպեր ՊԱՅՆ՝ Սորպոնի մեջ փրոֆեսոր, Շարլ Պոնոն՝ Համալսարանի փոխ-փրոֆեսոր, գորավար Փիեռ ՇԱՌՏԻՆՅԷ, Հայր Լուի ՄԱՌԻՆՍ՝ փրոֆեսոր Փարիզի Կաթոլիկ էնսթիթյուին, Մարսել ՔԱՇԵՆ՝ անդամ Ազգային Սահմանադիր ժողովի, էտուար ՍԱՊԻՆ՝ գրագետ, Փոլ ՊՈՒԱՅՆԷ՝ Արևելյան Լեզվաց Վարժարանի վարիչ, Հանրի ՊԵՆԱՋՆ՝ գրագետ, Ժորժ ԼԶՔՈՆԹ՝ անդամ Ֆրանսիական Ակա-

դեմիո և նախագահ Ֆրանսացի Գրագետներու Ընկերության, Հանրի ՄԱՋԵԼ՝ գրագետ, Լեոն ՄՈՒՍԻՆՔ՝ գրագետ և տնտես, Ջարդարվեստներու Ազգային վարժարանին, Հայր ՏՅՈՒՊԱՐԼԷ՝ փրոֆեսոր Կաթոլիկ էնսթիթյուին, Փիեռ ՀԵՐՎԷ՝ անդամ Ազգային Սահմանադիր ժողովի, Ժյուսթեն ԿՈՏԱՐ՝ նախկին նախարար, Փոլ ԼԱՇԷՎԵՆ՝ փրոֆեսոր Քոլեժ տը Ֆրանսի, Ժան — Ռիշար ՊԼՈՔ՝ գրագետ, տնտես «Սը Սուառ»-ի, ՌՈՒՍԻ՝ անդամ էնսթիթյուին, Մորիս ԿՅՈՒՅՈՒ՝ Վիգոր Հյուկո հաստատության ընդհանուր քարտուղար, Մարսել ՓՈԼԵԱՆ՝ փրոֆեսոր Սորպոնի, ՊԱՌՏԵ՝ Զրագիտության էնսթիթյուին Լապոռաթուաֆ տնտես, Մաքս ԺԵԼԵՋՈ՝ Լապոռաթուաֆ տնտես և Սորպոնի դասախոս, ԷՎԼԱՆ՝ օգնական Գիտությանց Ֆաքուլթեի, Փոլ ԺՈՖ՝ փրոֆեսոր Սորպոնի, Օր. ՔԱՆԹԵՆ՝ Աշխատությանց պետ Սորպոնի, Ռընե ՕՏՅՈՒՊԵՐ՝ փրոֆեսոր Արվեստներու և Արհեստներու Ազգային Քոնսենսաթուաֆին և Սորպոնի, Ռ. ՄԱՌԵԲ՝ Փարիզի Գիտությանց ֆաքուլթեի դասախոսությանց պատվո պետ, էտմոն ՊՈՆՐ՝ փրոֆեսոր Սորպոնի, Փիեռ ԺԻՐԱՐ՝ տնտես Կենսաբանության էնսթիթյուին, Շ. ՄՈԿԵՆ՝ փրոֆեսոր Սորպոնի, Ռընե ՎՈՒՐՄԵՆ՝ փրոֆեսոր Սորպոնի, Ժ. Է. ՄԱԿՈՒ՝ էնսթիթյուին Փասեթորի սպասարկության պետ:

(«Նրիտասարդ Հայաստան» թիվ 36, 1946 թ.)

ՇԵԼԼԵՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ԶԱԿԱՏԻ (ԷԱՄ) ՕՐԿԱՆ „ԷԼԵՑԹԵՐԻ

ԷԼԼԱՍԱ՝-Ն ՀԱՅԵՐԻ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՄԱՍԻՆ

Հայերը կներգաղթեն: Հազարավորներ կպատրաստվին շատ քիչ ատենին մեկնել Զեյլադաքին:

Հունաստանի հայերը (մոտ 30.000 հոգի) ողբերգական մնացորդներն են երկու միլիոննոց ժողովուրդի մը, որը 1922-են առաջ կբնակեր Փոքր Ասիո մեջ: Համակ կենսունակություն և աշխատասիրություն արտահայտող այս ժողովուրդը, հելլեններու հետ, Օսմանյան վայրույթի քաղաքակիրթ տարրը կկազմեին: Իրենց ձեռքին մեջ կենտրոնացուցած էին այդ երկրին վաճառականությունը, արվեստը և արտահայտիչներն էին հին Թուրքիո մշակույթին: Վարուժանի նման բանաստեղծներ միջազգային գրականության մեջ անմահ պիտի մնան:

Հելլեն բանակի կողքին կուլեցան և քայքայումի շրջանին, Թուրքիո ամենակատաղի հալածանքին ենթարկվեցան, հսկա հարստու-

թյուններ կորսնցուցին, խմբական սպանդի արհամիրքը կրեցին և հալածված՝ ապաստանեցան Հունաստան գաղթականության մյուս զոհերու կողքին: Հոս ճանչցան անտարբերությունը և լքումը կառավարության: Անոնք, ոչ տուն առին, ինչպես մյուս գաղթականները, ոչ ալ մնասուց հատուցում, որովհետև բնակիչներու փոխանակման օրինագիծը չէր կանխատեսեր ատիկա:

Առանց բնակարանի, առանց հատուցման, առանց խնամատարական որևէ օգնության անոնք նետվեցան ամենին խիստ կյանքի պայքարին մեջ: Գացին հաստատվիլ, Զեյլադայի քաղաքներուն և գյուղերուն մեջ:

Աթենքի և Պիրեայի շրջանին մեջ մնացին մոտ 20.000 հայեր, որոնք կպարապեին զանազան արհեստներով:

Այդ բանվորներուն մեծամասնությունը

անցուց և տակավին կանցնե՝ աղքատութեան, զրկումի և հյուսիսի շրջան մը:

Ջանազան արվարձաններու մեջ կապրին անոնք, ինչպէս Գոթիմիա (6.000)՝ Տուրկուքի (4.000), Նեա Զմիռնի (2.000) և այլն:

Հայերը իրենց զարգացած ազգային դիտակցութեամբ, ինչպէս նաև ազատական գաղափարականով, պահեցին հոս ալ իրենց տոհմային գույնը:

Որպէս փոքրամասնութիւն՝ ճանչցված չէ այն: Կաշտապանի Ազգերու Դաշնակցութեան Նախնական գրասենյակէն և ժողովուրդ մըն է՝ որ որևէ հպատակութիւն չունի:

Համայնքները կազմվեցան Եկեղեցական խորհրդներու ձևով: Քրիստոնյաներ են անոնք և ունին իրենց ուրույն եկեղեցին և իրենց արքեպիսկոպոսը՝ ազատական լայն գաղափարներով օժտված կրօնապետ մը: Ստեղծեցին իրենց դպրոցները, տը հեղինակ և հայ ուսուցիչներ կուսուցանեն հայ մանուկներուն իրենց լեզուն և իրենց դժբախտ ժողովուրդին ողբերգական պատմութիւնը:

23 (վարժարաններու թիւը չափազանցված է. Մ. Թ.) նման վարժարաններ կ'զրոյթեն միայն Աթենքի և Պիրեայի շրջանին մէջ: Անոնք կ'մատակարարվին ժողովուրդին: Հակառակ իրենց ծանր աշխատանքին, իրենց հաստատված նոր վայրին մէջ վշարունակ են հետևի իրենց մշակութային շարժումին: Կհրատարակեն գրական երկու հանդեսներ և լույս ընծայած են բազմաթիւ գիրքեր:

Գրավման շրջանին առաջիններեն եղան, որ նետվեցան ազատագրական պայքարին մէջ: Այն պահուն, երբ իրենց սովետական հայրենիքը կ'ազատէր Ֆաշիզմի դեմ, իրենք որպէս կենդանի մեկ մասնիկը անտը, անտարբեր չմնացին: Ըմբռնեցին մեծութիւնը մեր ազատագրական պայքարին և այս ցաված ժողովուրդին անոթի բանվորները՝ խտացուցին զարքերը մեր փառքերուն: Տանջարաններու մէջ, Հայտարարեցին մեջ՝ սպաննութիւններու ընթացքին, կրեմաթորիտներուն մէջ, անոնք վճարեցին իրենց արյունի տուրքը:

Նեա Զմիռնիի հայկական թաղամասը, Գոթիմիան, Թամպուրիան և հերոսական Տուրկուքին հավետ դարձնված պիտի ըլլան իրենց ցեղին պատմութեան մէջ փառապանծ Ստալինկրատի լուսափայլ խորհրդանիշը հիշեցնող:

Ազատագրութենէն հետո հայերն ալ դուրս-վեցան հետ-դեկտեմբերյան պետութեան ճնշումին տակ: Հետապնդումներ, բանտեր, խոշտանգումներ և ԱՆԳՈՐՄՈՒԹՅՈՒՆ:

Այսօր, բոլոր այս ժողովուրդը դեպի իր մեծ հայրենիքը վերադարձի տեսիլքով միայն կապրի:

Սովետ. Հայաստան աշխատանք կտանի, որպէսզի կարելի եղածին չափ շուտ ներգաղթը տեղի ունենա: Այդ ուղղութեամբ հանձնախումբ մըն ալ հասած է, որը պիտի հսկէ առաջին քարավաններու մեկնումին:

Հայկական Ազգային Ժողովրդական Միութեանը՝ ժողովուրդի լայն խավերու մէջ խոր արմատ ձգած կազմակերպութիւն մը՝ այդ նպատակին ծառայելու համար զորաշարժի ներթափած է իր ամբողջ ուժերը: Հայկական Բարեգործական Միութեանը, կեդրոնը ունենալով Ամերիկայի մէջ, արտասահմանի մէջ իր ըրած հանգանակութիւններով ներգաղթողներու ճամբորդութեան ծախքերը պիտի հոգա:

Փոքրամասնութեան ծային մէջ, վերջերս օտար թելադրութիւնով սկսած է շարժիլ հակասովետ «Դաշնակ» կուսակցութեանը, որը օրաթերթ մը կ'հրատարակէ «Ազատ օր» անունով: Անշուշտ քաջութիւնը չունի բացի ի բաց ներգաղթի դեմ բրոքականտա ընելու, որովհետև այդ պարագային պիտի դիմագրավէ թշնամութիւնը ամենուրեք:

Ան կշանա խառնակութիւն մը ստեղծել և հակազդեցիկ ձգտում մը մշակել հայոց մէջ և այսպիսով սխառել խորհրդային Հայաստանին: Երեսկայական հատակագիծեր՝ որոնք դատապարտված են հատակագիծ մնալու միայն: Հայերը միշտ վիտսին իրենց երջանիկ ընկերվարական հայրենիքին մասին ու կսպասեն շոգենավերու, որ ատնի տանի գիրքներ:

Պիտի մեկնին և իրենց ետին պիտի թողուն արյունը իրենց զավակներուն, սր ուռեցեց մեր ազատատենչ երկիրը: Պիտի մեկնին՝ իրենց հետ տանելով հուշերը այն գուրգուրանքին, զոր մեր երկիրը ցույց տվաւ իրեն հանդէպ: Պիտի մեկնին՝ իրենց հետ առնելով պատվո յաւագույն տիտղոսը իրենց մեծ պայքարներուն՝ տրոնք իրենց երկրին մէջ ոճիւր մը շին, այլ հատկանիշը հերոսութեան, մեծութեան, արժանապատվութեան և մարդկութեան:

Հայացուց Ա.

(«Ըրաբեր» թիվ 7, 1946 թ.)

ՀԱՅ ԴԱՏԻՆ ՀԱՄԱՐ ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ՍՄԻՔԷ ԽՈՍՏՈՒՄԸ

Մերակուտական Ալեքսանդր Սմիթի օժանդակությամբ, Հայկական Դատի Ամերիկյան Հանձնախումբը և հարյուրավոր ամերիկացիներ, որոնք համակիր են Հայկական դատին, բացարձակ քվեով որոշում անցուցին՝ պահանջելով Հայկական դատի ներկայացումը Միացյալ Ազգերու Ժողովին: Որոշումը, որը ներկայացված էր սեպտեմբեր 25-ին, Նորթ Պլերկըն, Նեու Ճըրզի մեջ տեղի ունեցած հրապարակային ժողովի մը մեջ, ուղարկված է Միացյալ Ազգերու Ժողովին քարտուղար Թրյուկվե Լիին:

Տեղական աչքառու ներկայացուցչական խումբը մը, Վեր. Ճոզեֆ. Բ. Թամսընի գլխավորությամբ, որը տեղական քաղաքային ժողովի նախագահն է, ներկա եղած էր այդ հրապարակային ժողովին: Վեր. Թամսընը նաև ատենապետն է Նյու Ճըրզիի Հայկական Դատի Ամերիկյան Հանձնախումբին:

Մերակուտական Սմիթ, հրապարակային ժողովին մեջ հայտարարեց, որ արգարուծությունը տիրապետելու է բռնության ուժին վրա: Պատերազմը պատճառներն են զորավոր պետություններու անսանձ կամքերուն և դավադրանքները տկար ազգերուն վրա:

«Մենք ձեզ հանդես երախտագիտական պարտք մը ունինք այն բանին համար, որ դուք դարերով, այնքան քաջարար կույեցար հանուն արդարության, ըստ ան հայերուն: «Աշխարհի հանուր ճնշված ազգերու շարքին, հայերն ու հրեաները նկատառության արաջին տեղերը կգրավեն: Այս ժողովուրդները անհաշիվ դարերով ու տարիներով տառապած, հալածված ու շարշարված են իրենց հավատքին և դադափարներուն համար: Անձամբ մեր նախագահին հետ խոսած եմ հրեա ժողովուրդին համար և պիտի շարունակեմ: Այս պահուն սակայն ձայնս պիտի բարձրացնեմ և պիտի պահանջեմ արդարություն հայ ժողովուրդին համար, որը եղած է թափառական աշխարհի չորս անկյունները:

«Անոնք, իրենց հայրենի բնագավառներին քվեցան, որովհետև անոնք բռնած էին Դաշնակիցներուն կողմը՝ նախորդ համաշխարհային պատերազմի ընթացքին: Անոնց տրված օժանդակությունը ճանշցված էր բոլոր

ազգերուն կողմն, և անոնք իրավունք ստացած էին կազմելու սեփական և անկախ պետություն: Մեծ և անմահ Վիլսոնն էր անոնց դատի ախորժանը: Ան նշանակված էր նախկին Ազգերու Լիկայի կողմեն ճշտելու Հայաստանի սահմանները: Անոր վճիռը ընդունված էր բոլոր ազգերուն, նույնիսկ Թուրքիոյ կողմեն:

«Ահա այս Վիլսոնյան Հայաստանն է, որ հիմա կպահանջեն հայերը, որովհետև իրենց ցեղակիցները դեռ կմնան թափառական բազմաթիվ երկրներու մեջ, երբ իրենց հայրենիքը, իրենց բնագավառներն ու տունները դեռ կմնան թրջական տիրապետության ներքև: Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի ընթացքին ևս, հայերը ինքզինքնին հայտնաբերեցին իրենց ցուցադրած զոհաբերություններով միջազգային ընդհանուր հաղթանակներուն համար: Մոտավորապես վեա միլիոն հայ մարտիկներ կային Միացյալ Ազգերու բանակներուն մեջ: Մերժել այս ժողովուրդի արդարացի պահանջները, կնշանակե ինքնին ժխտել, ինքնին ուրանալ ճշմարտությունն ու արդարությունը: Հայ ժողովուրդը ամբողջությամբ ոտքի կանգնելու և պահանջելու է, որ Հայկական դատը իրավացի և օրինական ունենդություն պատահություն մը ունենա Միացյալ ազգաց ժողովներուն մեջ: Ասիկա անշուշտ փորձ մը պիտի ըլլա մեր կամեցողության և վստահելիության: Հայկական դատը այսօր կանգնած է հանուր աշխարհին դիմաց»:

Ժողովին խոսեցավ և Հայկական դատը պաշտպանեց նաև Յուժին Լոռա, Նյու Ճըրզիի նախկին կառավարիչ Հերի Ա. Մուրի ներկայացուցիչը, ավելցնելով, որ «Ամերիկայի մեջ, ամեն դատողության տեղ մարդ թե կին» պիտի համակրի և օժանդակե հայերուն, որ իրենց դատը լսելի դառնա Միացյալ Ազգերու Ժողովին մեջ:

«Փեբրուարն Իվինկ Նյուզ»

Թարգմ. Ա. ՇԱՄԼՅԱՆ

(«Երիտ. Հայաստան», հոկտ. 22, 1946 թ.)

